

[Filosofické slovníky]

S filosofií jsou potíže, a proto jsou nutně potíže také se slovníky. Ve filosofii neexistuje pevně fixovaná terminologie, a to nikoliv proto, že se filosofové „ještě“ nedomluvili, nýbrž že se na takové jednotné terminologii domluvit nemohou a ani nesmí. Každá filosofie si potřebuje upravit obecný jazyk tím, že posunuje, zejména pak upřesňuje významy jednotlivých slov. A protože dosavadní zásoba slov ovšem nikdy nemůže stačit, musí vymýšlet a razit také nová slova, tzv. neologismy. Těch slov a původně jim přiřazených významů se ovšem často velmi rádi chopí další filosofové (ostatně i nefilosofové), ujmou se nových slov, která se jim zamlouvají, a nechají ladem slova, která se jim nezamlouvají. Většinou jim nenechávají jejich původní význam o nic spíše, než jej filosofové nechávají slovům běžného jazyka. Filosofie a jazyk spolu tak úzce souvisí, že v některých jazycích lze filosoficky myslet lépe a v jiných hůře, neboť filosof nemůže myslet dost principiálně (a dost „radikálně“), nepracuje-li také s kořeny slov, tj. nemyslí-li už hned také z jazyka. Proto je každý stručný „filosofický slovník“ vlastně nesmyslem. Jsou jen dva druhy filosofických slovníků, které mají slušný smysl: slovníky určitých filosofů (Platóna, Aristotela, Kanta, Hegela atd.) anebo slovníky historické a komparativní. Ve filosofii má sice velký význam vypracovaná terminologie, ale ten význam může být jak pozitivní, tak negativní. Je-li terminologie příliš fixována, vzniká nebezpečí rétorické rutiny, která zaplaší každou novou myšlenku. Bez jisté pevnosti terminologické se však filosofie také neobejde. Daleko nejdůležitější je však pevnost pojmová – teprve ta propůjčuje upevněné terminologii její pravý význam. A zatímco se mezi sebou filosofové mohou terminologicky nesmírně lišit, s pojmy a pojmovými strukturami to tak hrozné není. Jen málo filosofů si může přičíst vynález vskutku pro budoucnost významných nových pojmů. Mají-li Němci v oblibě termín Begriffsgeschichte, je třeba hned upozornit, že pojmy samy nemají a nemohou mít dějiny, ale že je velmi zajímavé sledovat, jak se v dějinách filosofie s určitými pojmy (nikoliv termíny) pracuje v různých pojmových kontextech. Napětí mezi pojmovou logikou (v nejširším smyslu, ne tedy redukovane na formální logiku) a mezi rozvojem filosofické myšlenky spočívá právě v napětí mezi setrvalostí pojmu a dynamikou myslitelské práce s ním.

(ETF – Praha, 970115-1.)